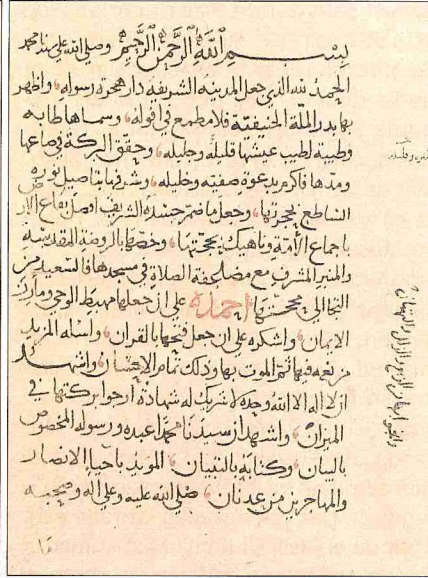
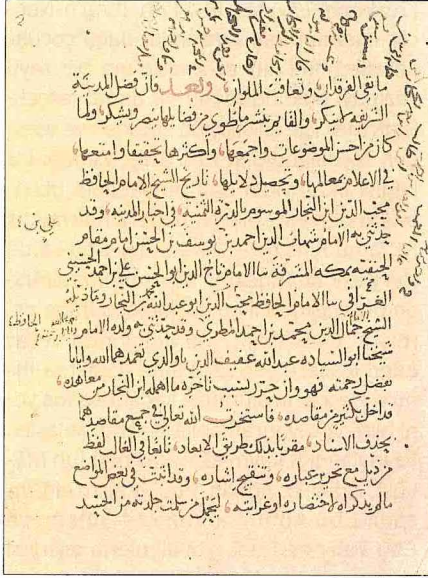

İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî'nin *Taḥkīkū'n-nuṣra bi-telḥīṣi me'ālimi dāri'l-hicre* adlı eserinin ilk iki sayfası (TSMK, III. Ahmed, nr. 3034)

kıyyüddin el-Fâsî'nin İbn Râfî'in eserinden seçerek meydana getirdiği *el-Müntehabü'l-muhtâr el-müzeyyel bihi 'alâ Târîhi İbni'n-Neccâr* ise Abbas el-Az-zâvî tarafından yayımlanmıştır (Bağdat 1938). 2. *ed-Dürretü's-semîne*. İbnü'n-Neccâr'ın Medine'de 592'de (1196) tammamladığı belirtilen (Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî [nşr. M. Mevlûd Halef], neşredeninin girişi, s. 22) ve bir mukaddimenin ardından Medine'de İslâm öncesi ve sonrası yaşanan önemli olaylar, şehrin coğrafi yapısı, bu şehirde bulunmanın faziletleri, Mescid-i Nebvî'nin değeri ve şehrin diğer mescitleri gibi konuların daha çok hadisler ışığında incelendiği on sekiz bölümden meydana gelen bir eserdir. Sâlih Muhammed Cemâl'in *Aḥbâru Medîneti'r-Resûl: ed-Dürretü's-semîne* adıyla neşrettiği kitap (Kahire 1366; Beyrut 1391/1971; Mekke 1401/1981) daha sonra Fâsî'nin *Şifâ'ü'l-garâm*'ı ile birlikte basılmış (Kahire 1376/1956, II, 217-406), ayrıca Muhammed Zeynühüm Muhammed Azb tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1416/1995). 3. *Taḥkīkū'n-nuṣra bi-telḥīṣi me'ālimi dāri'l-hicre* (TSMK, III. Ahmed, nr. 3034). 4. *el-Kemâl fi aḥbâri (ma'rifeti)r-ricâl*. Baş tarafı eksik bir nüshası Mektebetü câmiati'l-hikme'de (nr. 162) bulunan eser yanlışlıkla Beyhakî'ye de nisbet edilmiştir (a.g.e. [nşr. Kayser Ebû Ferah], neşredeninin girişi, s. h).

İbnü'n-Neccâr'ın kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Ḳamerü'l-münîr fi'l-müsnedi'l-kebir*, *İḥbârü'l-muštâk ilâ aḥbâri'l-uşşâk*, *el-Ezhâr fi envâ'i'l-eş'âr*, *İzhârü ni'meti'l-İslâm ve işhârü niḳmeti'l-ecrâm*, *el-'Avâlî, Kenzü'l-eyyâm (imâm) fi ma'rifeti's-sünen ve'l-aḥkâm*, *Mecmû'u ğureri'l-fevâ'id ve mensûru dürerü'l-ḳalâ'id*, *Nesrû'd-düer, Nesebü (Ensâbü) el-Muḥaddisîn ile'l-âbâ' ve'l-büldân*, *el-Elḳâb, es-Sâbık ve'l-lâhik*, *el-Müttefiḳ ve'l-müfterik*, *el-Muhtelif ve'l-mü'telif* (İbn Mâkûlâ'nın *el-İkmâl*'ine zeyil olarak yazılmıştır), *Mu'cemü's-şüyûḥ* (400'ü kadın olmak üzere 3400 hocasının isimlerini kaydettiği bir eserdir), *Ravzatü'l-evliyâ' fi mescidi İlyâ, Selvetü'l-vaḥid, eş-Şâfi fi't-tıḳ, el-'İkdü'l-fâ'ik fi ūyûni aḥbâri'd-dünyâ ve meḥâsini tevârîhi'l-halâ'ik*, *el-Kâfi fi's-şalâḥ*, *'Uyûnü'l-fevâ'id (Ġurerü'l-fevâ'id*, altı cilt [Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXIII, 133; Kütübî, IV, 37]), *Nehcü'l-işâbe fi ma'rifeti's-şahâbe*, *Cennetü'n-nâzırîn fi ma'rifeti't-tâbi'in*, *ez-Zehr fi meḥâsini şu'arâ'i'l-aşr*, *Menâḳibü'l-İmâm eş-Şâfi'i*, *Nüzhetü'l-verâ (krâ) fi aḥbâri (Ümmi)l-ḳurâ, Şerḥu'l-Mufaşşal (Zemahşerî'nin el-Mufaşşal fi'n-naḥv'inin şerhidir), Şerḥu Hirzi'l-emânî (Şâtibî'ye ait eserin şerhidir).*

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, *Zeylû Târîhi Bağdâd* (nşr. Kayser Ebû Ferah), Beyrut, ts. (Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî), neşredeninin girişi, I, s. e-ke; a.mlf., *ed-Dürretü's-semîne fi târîhi'l-Medine* (Fâsî, *Şifâ'ü'l-garâm* içinde, nşr. Lecne), Kahire 1376/1956, neşredeninin girişi, II, 318-320; a.e. (nşr. M. Zeynühüm M. Azb), Kahire 1416/1995, neşredeninin girişi, s. 14-16; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XIX, 49-51; İbnü'l-Müstevfî, *Târîhu Erbil* (nşr. Sâmi es-Sakkâr), Bağdâd 1980, II, 560-563; İbnü's-Şa'âr, *Ḳalâ'idü'l-cümân fi ferâ'idü şu'arâ'i hâze'z-zamân* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1410/1990, V, 434-438; İzzeddin Ebü'l-Kâsim Ahmed b. Muhammed el-Hüseynî, *Şilâtü't-Tekmilî li-vefeyâtü'n-nakale*, Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1101, vr. 36; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1428-1429; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XXIII, 131-134; a.mlf., *Zeylû Târîhi Bağdâd: el-Muhtaşarü'l-muhtâc ileh min târîhi'l-hâfız Ebî 'Abdillâh İbni'd-Dübeysî*, Beyrut 1405/1985, s. 78; Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî, *el-Müstefâd min Zeyli Târîhi Bağdâd* (nşr. Kayser Ebû Ferah), Haydâbâd 1391/1971 → Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), neşredeninin girişi, s. e-yâ; a.e. (nşr. M. Mevlûd Halef - Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1406/1986, s. 75-76; ayrıca bk. neşredeninin girişi, s. 11-46; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, IV, 36-37; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhi), VIII, 98-99; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 124-125; Sehâvî, *el-'İlân bi't-teubih*, s. 222, 238, 254, 274; Keşşû'z-zunûn, I, 30, 73, 179-180, 288, 607, 648, 739, 925; II, 960, 999, 1184, 1201, 1356, 1509, 1513, 1585, 1774-1775, 1840; Sıddîk Hasan Han, *et-Tâcü'l-mükellel* (nşr. Abdülhakîm Şerefeddin), Beyrut 1404/1983, s. 180-181; Brockelmann, *GAL*, I, 442-443; *Suppl.*, s. 563-565; J. Sauvaget, *La mosquée omeyyade de Médine*, Paris 1947, s. 26-27; Nâcî Ma'rûf, *Târîhu 'ulemâ'i'l-Müstansırîyye*, Kahire 1976, I, 236-238; A. Fischer, "Neue Auszüge aus ad-Dahabî und Ibn an-Nağğâr", *ZDMG*, XLIV (1890), s. 401-444; Caesar E. Farah, "Ibn al-Najjâr: a neglected Arabic Historian", *JAOS*, LXXXIV (1964), s. 220-230; a.mlf., "Ibn al-Nadjdjâr", *El²* (İng.), III, 896-897; Mâcîd ez-Zehebî, "el-Mucelledü'l-âşir li-Zeyli't-Târîhi li-Medîneti's-selâm ve aḥbâru fuḳalâ'ihel-l-a'lâm ve men veredeḥâ mine'l-enâm", *MMMA* (Küveyt), XXVI/2 (1982), s. 745-755; Hasan Ensârî, "İbn Neccâr", *DMBİ*, V, 35-38; Beşşâr Avvâd Ma'rûf, "İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî", *Meusû'atü'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1993, s. 295-298.

SÂMÎ ES-SAKKÂR

İBNÜ'n-NECCÂR el-FÜTÜHÎ (ابن النجار الفتوحی)

Ebû Bekr (Ebû'l-Bekâ)
Takıyyüddîn Muhammed b. Ahmed
b. Abdilazîz el-Fütühî
(ö. 972/1564)

Hanbelî fakihî, kâdilkudât.

898 (1492-93) yılında Kahire'de doğdu. Temel eğitimi, Mısır'ın son Hanbelî kâdilkudâtlarından olan babasından ve bölgenin diğer âlimlerinden aldı. Bilgisini ve

tecrübesini arttırmak için Şam'a giderek bir süre orada kaldı. Dinî ilimlerde, özellikle de fıkıh, usul ve Arap dili gramerinde kendini yetiştirerek yaşadığı dönemde Hanbelî mezhebinin en önde gelen şahsiyetlerinden biri oldu. İlminin yanı sıra ahlâk ve yaşayışıyla da toplumun saygısını kazanan İbnü'n-Neccâr Hanbelî kâdilkudâtı olarak tayin edildi. Böylece yargı, öğretim ve fetva işlerinde babasının yerini aldı. 955'te (1548) hacca gitti. İbnü'l-İmâd, İbnü'l-Gazzî ve İbn Şattî gibi müellifler, İbnü'n-Neccâr'ın 980 (1572) yılı civarında vefat ettiğini söylemekteyse de onun arkadaşı Abdülkâdir b. Muhammed el-Cezîrî'nin *Dürerü'l-ferâ'idü'l-munazzama* adlı eserine atıfta bulunan İbn Humeyd (*es-Sühubü'l-vâbile*, II, 856) ölüm tarihini 18 Safer 972 (25 Eylül 1564) olarak vermektedir. Cenaze namazını oğlu Muvaffakuddin Ezher Camii'nde kıldırdıktan sonra vasiyeti üzerine Kahire'deki Türbetülmücâvirîn'de Şemseddin el-Alkamî'nin kabri civarında, Zeynüddin el-İrâkî'nin mezarına yakın bir yere defnedildi.

Ders arkadaşı Abdülkâdir el-Cezîrî, Şehâbeddin eş-Şüveykî'nin Medine'de ve onun öğrencisi Mûsâ el-Haccâvî'nin Şam'da vefatından sonra İslâm dünyasında İb-

nü'n-Neccâr'dan daha büyük bir Hanbelî âlimi kalmadığını belirtmekte (a.g.e., II, 855), Abdülvehhâb eş-Şa'rânî ise vefatıyla birlikte Mısır'da Hanbelî mezhebinin de söndüğü söylenen İbnü'n-Neccâr'la kırk yıla yakın dostluğu bulunduğunu ve onun kadar edepli bir kişi görmediğini kaydetmektedir (Kemâleddin el-Gazzî, s. 141-142).

Eserleri. 1. *Münthe'l-irâdât fi cem'îl-Muknî' ma'a't-Tenkih ve ziyâdât* (I-III, Beyrut, ts. [Âlemü'l-kütüb], Buhûti'nin şerhiyle birlikte). Müellifin Şam'da iken yazdığı bu kitap, Muvaffakuddin İbn Kudâme'nin çok rağbet gören *el-Muknî'i* ile Ali b. Süleyman el-Merdâvî'nin *et-Tenkihü'l-müşbi' fi tahriri ahkâmî'l-Muknî'* adlı eserlerine bazı eklemelerde bulunulup çıkarmalar yapılmak suretiyle hazırlanmıştır. Bizzat müellifi tarafından Me-ûnetü üli'n-nühâ 'ale'l-Müntehâ adıyla şerhedilen eser üzerine başka birçok şerh ve hâşiye yazılmıştır (Abdullah b. Ali es-Sübeyî, s. 298). Bunlar arasında Buhûti'nin *Deķā'iku üli'n-nühâ li-Şerhi'l-Müntehâ* (Şerhu Münthe'l-irâdât) adlı şerhiyle (I-III, Beyrut, ts. [Âlemü'l-kütüb]; I-IV, Kahire 1319-1320 [Keşşâfû'l-kınâ'nın kenarında]) *İrşâd üli'n-nühâ li-Deķā'iku'l-Müntehâ* adlı hâşiyesi en meşhurlarındandır. Ayrıca Mer'î b. Yûsuf, *Müntehel-irâdât* ile Haccâvî'nin *el-İknâ'ını Gâyetü'l-müntehâ fi'l-cem' beyne'l-İknâ' ve'l-Müntehâ* adıyla bir araya getirmiştir (nşr. M. Cemîl eş-Şattî – M. Züheyr eş-Şâvîş, I-III, Dimaşk 1378). Hanbelî mezhebinin müteahhir âlimlerinin çok itibar ettikleri, fıkıh dersleri ve fetvaları için el kitabı olarak kullandıkları *Müntehel-irâdât* daha sonraki Hanbelî literatüründe de etkilmiştir. Meselâ Mer'î b. Yûsuf'un *Delilü't-tâlib li-neyli'l-meâlîb* adlı eseri (nşr. Abdullah Ömer el-Bârûdî, Beyrut 1985) âdetâ *Müntehel-irâdât*'ın bir muhtasarı gibidir. 2. *el-Muhteberü'l-mübteker şerhu'l-Muhtaşar* (Şerhu'l-Kevkebi'l-münir). İbnü'n-Neccâr, Merdâvî'nin Hanbelî mezhebinin temel usul kaynaklarından biri olan *Tahrirü'l-menkûl fi tehzîbi 'ilmi' uşûl* adlı eserini *Muhtaşarü't-Tahrir* (*el-Kevkebü'l-münir*) adıyla ihtisar etmiş (Chester Beatty Library, nr. 3292/6 [müellif hattı]), ardından bu muhtasara *el-Muhteberü'l-mübteker şerhu'l-Muhtaşar* ismiyle bir şerh yazmıştır. Şerhi Muhammed Hâmid el-Fikî yayımlamışsa da (Kahire 1372/1953) bu neşir eksik bir nüshadan yapıldığı için orijinal metnin ancak üçte biri kadardır. Daha sonra Muhammed ez-Zühaylî ve Nezîh Hammâd, çeşitli nüshalarıyla karşıla-

tırmak suretiyle şerhin tamamının ilmi neşirini yapmışlardır (I-IV, Dimaşk 1400-1402/1980-1982). İbnü'n-Neccâr'ın kütüphane kayıtlarında Arapça gramerine ve Kur'an tecvidine dair bazı küçük risâlelerine de rastlanmaktadır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 363, vr. 16-29).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî, *Şerhu'l-Kevkebi'l-münir* (nşr. Muhammed ez-Zühaylî – Nezîh Hammâd), Dimaşk 1400/1980, neşredenlerin girişi, I, 12; Buhûti, *Şerhu Münthe'l-irâdât*, Beyrut, ts. [Âlemü'l-kütüb], I, 3-9; *Keşfû'z-zunûn*, II, 1853; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 390; Kemâleddin el-Gazzî, *en-Na'tü'l-ekmel* (nşr. Muhammed Mutî' el-Hâfîz – Nizâr Abâza), Dimaşk 1402/1982, s. 141-142; İbn Humeyd, *es-Sühubü'l-vâbile 'alâ darâ'ihü'l-Hanâbile* (nşr. Bekir b. Abdullah Ebû Zeyd – Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Beyrut 1416/1996, II, 854-858; Muhammed eş-Şattî, *Muhtaşaru Tabakâti'l-Hanâbile* (nşr. Fevâz ez-Zemerlî), Beyrut 1406/1986, s. 96-97; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 447; Karatay, *Arapça Basmalar*, s. 340, 377; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 233; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1955, II, 17; VII, 110; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, VIII, 276-277; Abdülkâdir b. Bedrân, *el-Medhal ilâ mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Beyrut 1405/1985, s. 439-441, 461; Abdullah b. Ali es-Sübeyî, *ed-Dürrü'l-münâddad fi esmâ'i kütübi mezhebi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Ömer b. Garâme el-Amrî), Beyrut 1416/1996, s. 296-298; Ferhat Koca, "Hanbelî Mezhebi", *DİA*, XV, 541-542.

FERHAT KOCA

İBNÜ'n-NECCÂR er-RÂZÎ

(bk. NECCÂR, Hüseyin b. Muhammed).

İBNÜ'n-NEDİM

(ابن النديم)

Ebû'l-Ferec Muhammed
b. Ebî Ya'kûb İshâk
b. Muhammed b. İshâk en-Nedîm
(ö. 385/995 [?])

Arap bibliyografya âlimi,
el-Fihrist adlı eserini müellifi.

Hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Bağdat'ta yaşadığı ve orada öldüğü biliniyor, sa da doğum tarihi kesin olarak belli değildir. *el-Fihrist*'te (s. 330), Hâricî fukahâsından olan dostu Berdâ'den söz ederken onu 340'ta (951) gördüğünü ve kitaplarının listesini aldığını belirtir. Anılan tarihte bu âlimle tanışıp dostluk kuracak kadar olgun bir yaşta olduğuna göre 320 (932) yılı civarında doğduğu söylenebilir. Ailesi hakkında bilgi bulunmadığı gibi İbnü'n-Nedîm künyesini alış sebebi de tartışmalıdır. Kendisinin, babasının veya de-

İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî'nin *Muhtaşarü'l-Tahrir* adlı eserinin son sayfası (Chester Beatty Library, nr. 3292/6)

